БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1967 ч. ФЕВРАЛЬ 28 ВТОРНИК № 50 (6687).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң болгаш Министрлер Чөвүлелининиң органы

Өртээ 2 көп.

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 50 ЧЫЛЫ

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРИ ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДА

Бодунуң национал байырлалы — Совет эрге-чагырганың 50 чыл болур юбилейинге бүгү талазы-биле чедиишкинниг ужуражыр дээш, коммунизмниң тургузукчузу совет улус, оон иштинде бистиң республиканың ажылчы чону, нестүн көрбээн политиктиг болгаш күш-ажылчы өскүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Найда-даа чаа-чаа социалистиг хүлээлгелер алдынгылаан, дидим планнар чогаттынган.

Бистиң республиканың профэвилелдери юбилейлиг чылдың харыысалгалыг сорулгаларын медерелдии-биле билбишаан, ажылчы массаның чогаадыкчы идепкейин деткиир, ажыл-херектн эргелеп башкарарын сайыраңгайыдар, ажыл-агыйжы чедиишкиннерни көвүдедир, коммунистиг кижизидилгени улам күштелдирер талазы-биле боттарының организакчы, мобилизакчы ажыл-чорудулгазын мурнукузундан элээн эжижидип турао апарганнар. Маңаа хамаарыштыр ылаңгыя Чадааның хөмүр даш разрезинде местномнуң (даргазы эш Корчума) эки ажылын демдеглеге чогуур. Юбилейлиг чылга белеткел ажылдары ук бүдүрүлгеге эрткен чылын-на эгелээн. Ында профэвилел организациязы онза кичээнгейни бүдүрүлгениң кол шимчедиичи күжү — кижилер-биле организас-массалыг, политикижизидилгелиг ажылды эжижиденче угландыргаш, ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылданчыларның ортузунга социалистиг чарышты, оон дээди хевири коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни билдилиг организастап келген. Оон ачызында ында кижилерниң бүдүрүлгечи идепкейи кесигузу-биле өскен, күш-ажылдың сагылга-чуруму болгаш оон бүдүрүкчүлүү бедээн, ажык чок артык чарыгдалдар эвээшен, курлавырлар көвүдеп, экономиктиг идиг бериишкиннери күзенчиг түңнелдерни берип эгелээн.

Бүдүрүлге башкарылгазын эжижиденче угланган бо чугула хемчегленниң түңнелинде республиканың барыын талазын одалга-биле хандырза чогуур бо чугула бүдүрүлге мурнунда хожуданган турган байдалындан уштунгаш, сан-хөе-экономиктиг көргүзүглер талазы-биле мурнакчы, бедик орулгалыг бүдүрүлгелериниң бирээзи апарган. Беш чылдың бирги чылының түңнелдеринде Чадааның хөмүр даш разрези республикада үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразындан кол-кол көргүзүглер талазы-биле шүглүп үнгеш, СЭКП Тыва обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алганы ынчангаш таварылга эвес. Бешки чылдың ийиги чылында, бо онзагай юбилейлиг чылда, ол бүдүрүлгениң ажыл-херээ улам бедик темпилер-биле буруңгаарлавышаан турары өөрүнчүг.

Бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ажылчы чонну идепкейлиг хаара тудар, социалистиг чарышты дээштиг организастаар, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижилерни кижизидер, бүдүрүлге чорудулгазынга депшилгелиг аргаларны ажыглаар, мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези республика типографиязында, Кызылдың алгы, Ак-Довурактың хлеб заводтарында профэвилел организациялары база чедиишкинниг ажылдап келгенин демдеглээр херек. Социалистиг бүдүрүлге херээн углап башкарарынга, ажылчы чонну коммунистиг бедик моральга кижизидиринге партияның чоок дузалакчылары болбушаан, ол организациялар боттарының хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазынга коллективтиг кежигүннериниң бүрүн деткимчезин ап, оларның улам чедиишкинниг ажылдап, чурттаарынга, өөренириңге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турарлар. Оларның дээре дуржулгазы өскелерге өөредиглиг.

Көдээ ажыл-агыйның шапкын хөгүлдезин хандырар дугайында СЭКП-ниң XXIII съездининиң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының херээнге биче эвес рольду көдээнің профэвилел организациялары база ойнап турар. Оон барымдаазын дараазында чижеиктерден көрүп болур. «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая, «Сүт-Хөл» совхозтуң Ак-Даш, Чеен-Хемчикте «Большевик» колхозтуң Даштыг-Тей сүт-бараан фермалары коммунисчи ёзу-биле ажылдап, чурттаарынга өөренир дээш демисешпишаан, сөөлгү 4—5 чылдарны улаштыр найгамчыктыг түңнелдерни чедип ап келгенин коммунистиг күш-ажыл дээш чарыштың мурнакчыларының чоокта чаа болуп эрткен республика слёду сеткил ханыышкын-биле демдеглеп, ол фермаларда профэвилел организацияларының эки дуржулгазын өөренип нептередирин сүмелээн.

Ынчаарга СЭКП-ниң XXIII съездининиң негээнин ёзугаар республиканың улус ажыл-ажылының тус-тус адырларында профэвилелдериниң кудуку организацияларынга удуртулганың деңнелин амгы үениң бедик негелделеринге дүүштүр тургускан, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга оларның ролюн өстүрген болза, эки ажылдыг профорганизациялар бисте амгызындан хөй болур турганы чугаажок. Шынында эргелелдің школазы болур хүлээлгезин четче күүседип шыдавайн, эргы-ле хевээр ажылдавышаан турар профэвилел организациялары бисте ам-даа эвээш эвес. «Кызыл тудугнуң» тудуг эргелелинде тудуг комитединиң (даргазы эш Кудрин) ажылы үр үеде эжиживейн келген. Ол улуг коллективте социалистиг чарышты организастап турары кончуг эрөңгей, күш-ажылдың сагылга-чуруму дыка кошкак, үрей ыылыышкыннар, артык чарыгдалдар үргүлчүлевишаан турар. Ол чугула тудуг организациязы бүдүрүлге планын чыл-чылыбиле чедир күүсетпейн, үргүлчү каражалыг ажылдап турары ынчангаш таварылга эвес. Ол ышкаш Кызылдың туйыбу заводунда местномнуң, «Тес-Хем», «Сукпак» совхозтарда ажылчын комитеттериниң (даргалары эштер Горохов, Гавриченко, Танзырың) ажыл-чорудулгазы база-ла шөөлүг эвес. Ол профэвилел организацияларының хамааржын турар ажыл-агыйлары хожуданган байдалдан үргүлчү уштунмайн келгени база-ла оларның багай ажылы-биле тайылбырлаттынар.

Бүгү чурттаазы ышкаш, бистиң республиканда үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг, транспорт организацияларының, колхозтар болгаш совхозтарының ажыл-ишчилериниң мурнунга бо төөгүлүг чыл улуг болгаш хаарысалгалыг сорулгаларны салып турар. СЭКП Тыва обкомунуң IV пленуму Улуг Октябрьның байырлалының белеткелдің дугайын тускай чугаалашкаш, бүгү улус ажыл-агыйының тус-тус адырларының ажыл-ишчилериниң алгылаан социалистиг бедик хүлээлгелерин үүлдүг деп детиээш, ук хүлээлгелерге үндезилеттинген ниити республиканың сорулгаларын тодаратпышаан, оларның ыяавыла күүселдезин хандырарының бүгү партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларын кыйгырган.

Ажылчы чоннуң массалыг организациязы — профэвилелдери ол улуг болгаш чугула сорулгаларның чедиишкиннинг күүсеттинеринге шынап-ла төлептиг салыышкынын киирип шыдаарлар. Маңаа кол чүве бүдүрүлгениң ёзулуг ээзи болур чиңгине хүлээлгезин профэвилелдериниң организация бүрүзү шын билген турары, амгы бүгү улусчу демиселдің мурнуку одуруунга туржуп, бистиң бурунгаар хөгжүлдевистиң күүлүг чепсээ социалистиг чарыштың, оон дээди хевири коммунистиг шимчээшкинниң тугун чер болганга бедик көдүрери, мурнакчы дуржулганы сонсаал чок нептередири, депшилгелиг аргаларны ажыглаары, камналганың чурумун шыңгыы сагыыры дээш демиселди күштелдирери болур.

Юбилейлиг чылда коммунизмниң школазы — бистиң алдарлыг профэвилелдеривис чер-черде парторганизацияларның хүн бүрүдеги удуртулгазы-биле хөделбишаан, социалистиг бүдүрүлгениң хөгжүлдезинге башкарыкчы, организанчы ролюн чаа-чаа ажыл-херектер-биле шынзыдып шыдаар дээрзинге бүзүрээр бис.

СОҢГУЛДАЛАРГА УТКУШТУР

«Сельхозтехниканың» Каа-Хем район салбыры улуг юбилейге болгаш соңгуллага уткуштур сүт-бараан фермаларының септелгезин, техниктиг ажаалдалын чорудар ийи кижи составтыг тускай звенону тургускан. Ол звенога автомастерскаяны болгаш саалда агрегаттары септээр пехти тускайлап берген. Оон удуртукчузу, эдикчи — мастер **Алексей Бычков** боду чоланчы, ажылагыйларның сүт-бараан фермаларында тургускан саалда агрегаттарын септеп, техниктиг хайгааралды үргүлчү чорудуп турар, а оон өөнүн ээзи, слесарь **Людмила Бычкова** цехке ажылдап, үрелген агрегаттарны септеп, оларны чуп, арыглап, ажылдап турар.

Алексей Лазаревич «Бурунгаар» колхозтуң төп сүт-бараан фермазынга автомастерскаязы-биле хап келгеш, кандыг чагыглар кылырын демдеглел дептериндеп каруп олурда, бо чурукту тыртырган.

Тыва АССР-ниң үлетпүрүнүң, тудуунуң, көдээ ажыл-агыйының, транспортунуң, харылзаазының, садыының болгаш ниитининиң чемненилгезининиң, коммунал болгаш амыдырал хандырылгазының, чырыдыышкыннның, культураның болгаш кадык камгалалының ажылдакчыларының Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга алдар болдурган 1967 чылда

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

1967 чылдың ноябрь 7-де Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээн хүнүнден бээр 50 чыл болур.

Совет улус, а оон-биле кады бүгү чурттарның ажылчы чоннары делегейде бирги социалистиг күрүненің төрүттүнгенинин бүгү делегейге төөгүлүг ол оюн байырлалдыы-биле демдеглээр.

СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынынын болгаш дузаламчызының ачызында Тывага Совет эрге-чагырганың чылдарында экономиктиг болгаш социал-культураның улуг чаартылгалары болдунган.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылына белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын изиибиле хүлээп албышаан, Тыва республиканың ажылчы чоннары ол бүгү-улусчу байырлалга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышка киришкеш, Хакас Автономнуг Областың ажыл-ишчилериниң кыйгырыын хүлээп албышаан, дараазында хүлээлгелерни бодунга ап тур.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Бүдүрүлгениң культуразын бедидеринге, а ол ышкаш өртемниң чедиишкиннерни болгаш мурнакчыларының дуржулгазын ажыглаарынга үндезилээш, юбилейлиг чылда бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн көвүдедирин болгаш мал ажылының продуктулуг чоруун бедидерин чедип алыр. **Көдээ ажыл-агый продуктуларын белетиззиниң чыл планын Улуг Октябрьның 50 чылынга чедир күүседир, а 1967 чылда күрүнеге: 20560 тонна эттти, 25000 тонна сүттү, 2140 тонна дүктү болгаш 80000 тонна тарааны** садар.

Хөрзүнү ажылдал кылырының шыкарын бедидерин, шын тарылга эдлештирилгелерин шиңгээдирин болгаш ажыглаарын, үрезин ажылын эжижидерин, кызыл-тастын, чиңге-тараанын болгаш өске-даа культураларның чаа, бедик дүжүттүг сорттарын шиңгээдип алырын чедип алыр.

Часкы тарылгага чогуур үезинде белетеңнир. Тракторларның, чажылга болгаш хөрзүн ажылдап кылыр машиналарның септелгезин апрельдің эгезинде, ажаап алыышкын машиналарын — июль айның эгезинде доозар. Чажылганы үүгле сорттуг, кондициялыг үрезиннер-биле эң эки агротехниктиг хүүсааларда чорудар.

Тарылгаларны эң эки ажаалда-биле хандырар. 1967 чылдың дүжүдүнге 200 муң тоннадан эвээш эвес органиктиг болгаш 3.4 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерни хөрзүнге төгер. Бок үүнштер-биле, хоралакчылар-биле болгаш көдээ ажыл-агый үүнштериниң аарыглары-биле демиселди организастаар. Ол сорулга-биле 60 муң гектар шөлге химиктиг ашталганы чорудар болгаш 45 муң гектарны хоран-химикаттар-биле ажылдап кылыр.

СЭКП ТК-ның май Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга черни мелиорастаар талазы-биле ажылдарны, магадылаттынган дүжүттерни алырынга ону ниити күрүненің эң чугула сорулгазы кылдыр көрбүшаан, боттандырып чорудар.

Апрель айда бүгү суггарылга системаларын суг дамчыдар кылдыр белеткээрин доозар, часкы хову ажылдарын эгелээринге чедир 1500-тен эвээш эвес суггарыкчыларны өөредир. 35 муң гектар шөлге часкы тарылга мурнунуң болгаш чайгы тараа суггарылгазын чорудар. Дилиндек болгаш арык аайыбиле суггарылганың депшилгелиг аргаларын 6 муң гектарга нептередир. Бо чылын суггаттыг черниң шөлүн 1.6 муң гектарга калбартыр болгаш одарларны сугжударын 100 муң гектар шөлге чорудар. Хөрзүннүн хатка алзыр чоруу-биле демиселди чорудар сорулга-биле черниң довураан андара кагдырбайн ажылдан кылырын болгаш дилиндектиг чер ажылын нептередир.

Юбилейлиг чылда гектар бүрүзүнден тараа культураларның 10 центнерден эвээш эвес дүжүдүн, азы сөөлгү беш чылдарда ап келгениннен 2,6 центнер хөйну, картофельдің — 80 центнер болгаш ногаалларның — 100 центнер дүжүдүн өстүрүп алыр. Суггаттыг черниң гектар бүрүзүнден тараа культураларның 14 центнер дүжүдүн алыр.

Мал ажылының талазы-биле дараазында көргүзүгаерни чедип алыр—эъткир-сүткүр инек бүрүзүнден совхозтарга 1500 кг-дан, оларның иштинде «Көк-Тей», «Межегей» совхозтарга 2100—2200 кг-дан эвээш эвес болгаш колхозтарга 1350 кг. оон иштинде Танды болгаш Бии-Хем районнарының колхозтарынга 1600—1650 кг сүттү садар алыр. Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга бир хойдан ортумаа-биле 2,3 кг дүктү кыргып алыр, мыйыстыг бода малдың баш бүрүзүнүн дужаар дириг деңзизин 300 кг, хойнуң — 45 кг чедирер. 100 инек болгаш хунажыдан-на 80-ден эвээш эвес бызааны, төрүүр 100 хойдан-на 90 хураганны, кол төрүүр хаван бүрүзүнден-не 12 хаван оодларын алыр.

Малдың ажаалдазын, семиртилгезин, ол ышкаш үрежилге, зоотехния болгаш ветеринария ажылын эжижидер, төрүүр малдың кызыраар чоруун үзүткаарын болгаш малды эң хөйү-биле камгалап алырын чедип алыр. Мал ажылынга специализастаашкынны чайгылыш чокка боттандырар.

Ажыл-агый, ферма бүрүзү малдын болгаш куштун кыштаглаашкынын эки чоруткан турар кылдыр хемчеглер алыр.

Колхозтарга болгаш совхозтарга экономиктиг ажылды эжижидер. Ажыл-агыйның иштики бот-орулга-чарылгалыг болур чоруун нептередирин, күш-ажылды организастаарын болгаш оон төлевирин сайыраңгайыдарын чедип алыр. Ажылдакчыларны материал болгаш мораль талазы-биле деткип шаңнаарының принцивин калбаа-биле нептередир.

Красноярск крайның «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының үлегери-биле Тываның колхозтары болгаш совхозтары ниитининиң бүдүрүлгезининиң бүгү участоктарынга камналга болгаш хумагалал дээш бүгү-улусчу походка киржир. 1967 чылда каражалыг чаңгыс-даа ажыл-агый турбас ужурлуг.

Удуртукчулар, тускай өртемниглер, салбырлар өргелекчилери, бригадирлер, фермалар өргелекчилери, механизаторлар болгаш хову база мал ажылының өске-даа ажылдакчылары-биле семинар өөредилгени чорудар.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының болгаш салбырларының талазы-биле бо чылын Тандының специализастаан мастерскаязының болгаш садыг баазазының бүрүн механизастаан тудугларын доозар. Ниити продукция бүдүрер планны 102 хуу күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1,5 хуу бедидер. «Сельхозтехниканың» мастерскаларыйга белдирелериниң болгаш агрегаттарның солчулга фондузун 150 муң рубль түңге тургузар. Күш-ажылдың камгалалының болгаш айның чок болур чоруктун техниказының байдалын шыңгыы эжижидерин чедип алыр. Мал ажылының фермаларын механизастаар талазы-биле планны 105 хуу күүседир. Материал-техниктиг хөрөнгилериниң болгаш бүдүрүлге бараанныгың кадагалалын болгаш үчёдүн эжижидер, оларның саарлырын дүргедидер.

Тараа-продуктулар өргелелиниң талазы-биле чаа дүжүттү хүлээп алыр пунктуларның материал-техниктиг баазазын белеткээрин июль 10-дан орай эвесте, доктаалтыг[illegible] 5 хонук мурнай доозар болгаш тараны [illegible] хүлээп алырын база оон бүрүн кадагалалын хандыгаш пунктуларга 6 авточүк дүжүүрүкчүлерин, та[illegible]дыр 2 машинаны немей тургузар, СОБ-32 деп тараа-[illegible]дыр автоматтыг машинаны ажылдадыр кылдыр шиңгээдип алыр.

Чыл планының көргүзүглерин: комплексилиг чүк өргилдезинин талазы-биле 102 хуу, тараа кургадыр талазы-биле — 105 хуу, бүгү хевирлеринин тараазын арыглап кылырының — 115, тараалларны үрезин шыкарынга чедир арыглаарын — 105 хуу күүседирин хандырар. Өргилде чарыгдалдарын 0,3 хуу эвээждир болгаш 1967 чылда пландан ажыр 14 муң рубль түңнүг орулганы бээр. Далганны болгаш холуксаалыг мал чемин белеткээриниң чыл планын декабрь 25-те күүседир.

Суг ажыл-агый организацияларының талазы-биле тудугнуң капитал салыышкыннарының күрүне планын декабрь 25-те күүседир. Өрүмнээн кудуктарның ажыглалын эжижидерин чедип алыр. Бар турар чер кастырар машиналарны эң долузу-биле ажыглаар болгаш оларны ажыглаарының коэффициентизин 25 хуу бедидер.

Ыяш ажыл-агый өргелели 1967 чылда ыяш культураларын олуртулгалының планын 2500 га хемчээлге күсү үеде күүседир болгаш хову камгалалының ыяш дилиндектерин 200 гектар элезиниг черлерге тургузар, 100 тоннадан эвээш эвес пөш тооруун, 20 тонна катты болгаш 5 тонна мөөгүнү белеткээр.

ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Ниити продукцияны болгаш кылыгларның чугула хевирлерин бүдүрер талазы-биле чыл планын декабрь 26-да күүседир. Пландан ажыр 600 муң рубльдің продукциязын бүдүрүп үндүрер.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле онаалданы 1,5 хуу ажыр күүседир болгаш бараанныг продукцияның бир рубльге хамаарыштыр чарыгдалдарын пландан ажыр 1 хуу эвээждир. Рационализаторжу саналдарны нептередириниң күсели-биле 500 муң рубльди камнап алыр.

1967 чылда пландан ажыр **500 тонна даг-дүгүн, 7,0 муң тонна хөмүр дашты, 1,8 миллион киловатт-шак электроэнергияны, 5,0 муң эжеш хөм болгаш нидис идиктерни, 1,8 муң кубометр дилиг материалдарын, 400 кубометр чыып эптээр демир-бетонну бүдүрүп үндүрер.**

Тыванын комплексилиг геология экспедициязы Саянның байлактыг черлеринде хризотил-даг-дүгүн болур чогууру-биле шинчилээрин болур-чогууру-биле чорудар болгаш ону ханыладыр шинчилээрин белеткээр. Кызыл болгаш Шагаан-Арыг хоорайларының девискээринде дой довурак чыдар черлерни шинчилээрин чорудар.

КАПИТАЛ ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 28-те күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле онаалданы 1 хуу, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чиигедириниин—0,5 хуу ажыр күүседир.

Улуг Октябрьның 50 чыл оюнда Кызыл хоорайга сут заводун, Ак-Довурак хоорайга 120 орунныг эмнелгени, 1500 өөреникчилер өөренир школаларны, «Элегес» совхозка болгаш Тээли суурга клубтарны, 500 орунныг школа назыны четпээн уруглар албан черлерин, 200 орунныг интернаттарны, 44 муң дербелчин метр чуртталга шөлүн, 45 чунар бажыңны болгаш 34 кызыл булуңну ажыглалга киирер.

55 км автомобиль оруун тудар, 115 км автоорукту септээр. Кызыл—Хову-Аксының 110 киловатт-шак электродамчыдылгазының шугумун ажыглалга киирер. Тудугларга муң кижи санныг ажылчыннарны өөредир болгаш оларның мергежилин бедидер.

Чыл дургузунда 58 муң мал кирер кажааларны болгаш 20 муң куш кирер кажааларны, 14 муң тонна тараа урар складтарны тудуп, ажыглалга киирер.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Октябрьның 50 чыл оюнга чедир пландан ажыр 20 муң тонна улус ажыл-агый чүктерин сөөртүр, ол үеним иштинде 1000 комплект автодугуйларны болгаш 100 куп литр кывар чүүлдү камнап алыр. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 2 хуу бедидер.

Суг оруу-биле чүк сөөртүлгезиниң планын хуусаа бетинде— сентябрь 27-де күүседир болгаш пландан ажыр 1,2 муң тонна чүктү сөөртүр. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш чүк сөөртүлгезиниң бот-үнезин чиигедир талазы-биле онаалданы доктааттынган планга удур 1,5 хуу ажыр күүседир.

Көдээ ажыл-агыйга ужар чүүл-биле чорудар химиктиг ажылдарны бүрүнү-биле күүседир. Кызыл аэропортунга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 3 хуу бедидер болгаш ужар чүүл-биле чүк сөөртүлгезиниң планын декабрь 28-те күүседир.

Харылзаа өргелелиниң талазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 хуу бедидер. Кызыл биле Абакан хоорайлар аразында телефон-станциязының хөй каналдыг системазын ажыглалга киирер. Көдээ черлериниң үш пунктуларына автоматтыг телефон станциязын тургузар.

КОММУНАЛ АЖЫЛ-АГЫЙ БОЛГАШ ЧОННУҢ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Бүгү коммунал бүдүрүлгелери бүдүрүлге планын декабрь 25-те күүседир, чуртталга фондузун болгаш котёльналларны ышка белеткээрин 1967 чылдың сентябрь 1-де доозар.

Чоннуң амыдырал хандырылгазының планын декабрь 28-те күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 0,5 хуу бедидер. 1967 чылда Шагаан-Арыг хоорайга, Кызыл-Мажалык ажылчын суурга, Самагалдай болгаш Хандагайты суурларга амыдырал хандырылга комбинаттарын, а ол ышкаш республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга амыдырал хандырылганын 30 өрөөлдерин ажылдар.

САДЫГ БОЛГАШ НИИТИНИҢ ЧЕМНЕНИЛГЕЗИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Бараан саарылгазының чыл планын 101,5 хуу, ниитинин чемненилге бүдүрүлгелериниң саарылга планын 101 хуу күүседир. Кухнига кылыр чемниң бот-лензилин күрсадыгта 61 хууга, хереглел кооперациязынга—60 хуу чедирер.

Күрсадыгта өргилде чарыгдалдарын 0,02 хуу болгаш хереглел кооперациязынга — 0,01 хуу эвээждир. Күрсадыгның талазы-биле пландан ажыр 50 муң рубльдің арыг орулгазын, хереглел кооперациязының талазы-биле — 80 муң рубльди бээр.

1967 чылда республикага ниитизи-биле 118 ажыл олуттуг 18 магазиннерни ажылдар. Оон аңгыда малчыннарны хандырары-биле садыгжыны чок 25 парёктарны немей ажылдар.

Белеткел саарылгазының чыл планын 106 хуу күүседир. Картофель, ногаалар, балык болгаш чуургалар садып алырының планын 1967 чылдың ноябрь 1-де күүседирин хандырар.

Чонну кооперация кежигүнүнге киирериниң болгаш далывыр чыылдазының чыл планын 101 хуу күүседир. Назы четкен чонну кооперация кежигүнүнге даара тударын 60 хуу чедирер.

ЧЫРЫДЫЫШКЫН, КУЛЬТУРА БОЛГАШ КАДЫК КАМГАЛАЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1967 чылда бүгү-ниитинин 8 чыл өөредилгезиниң хоойлузун бүрүн күүседирин чедип алыр болгаш бүгү-ниитинин ортумак өөредилгезинче шилчип киирерин боттандырар.

Бүгү ортумак болгаш сес чыл школаларынга комплексилиг спорт шөлдерин тудуп, ажыглалга киирер.

1967—1968 өөредилге чылының эгезинде бүгү ортумак школаларга бүгү-ле эргежок чугула өөредилге пособиелери-биле дерээн кабинеттер, музейлер, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның булуңнары, Ленинчи өрааалдар бар болган турар ужурлуг.

Культура албан черлериниң талазы-биле бо чылын музейниң фондулар шыгжаар черинин тудуун доозар. Библиотека номун үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарынга, хойжуларның турлаг бүрүзүнге чедирер. Уругларны болгаш ыраккы одарларда мал ажылдакчыларын кино-биле хандырарының айтырыышче онза кичээнгейни көрүндүрер.

1967 чылда 7 медицина пунктуларын немей ажылдар. Ак-Довурак хоорайга сүт кухнязын организастаар. «Межегей» совхозка, Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунга участок эмнелгелерин ажылдар. Хөй-ниитиниң күжү-биле эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң девискээрин чаагайжыдар. Юбилейлиг чылда эмнелге четкизин 275 орунга алгыдар.

Юбилейлиг чылды республиканың хоорайларынга болгаш көдээ суурларынга парктарны, сесерликтерни тудары-биле, а ол ышкаш хөй-ниитиниң күжү-биле хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыдар талазы-биле өске-даа бүгү ажылдарны далбартып чорудары-биле демдеглээр.

Белиткен социалистиг хүлээлгелерни албышаан, Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары партияның XXIII съездининиң шиитпирлерин амыдыралга дүрген боттандырарына боттарының бүгү күштерин, билиглерин болгаш дуржулгазын киирер база Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг 50 чыл оюн төлептиг уткуур дээрлин СЭКП ТК-га болгаш Совет чазакка бүзүредип турар.

Социалистиг хүлээлгелерни үлетпүр, тудуг, көдээ ажыл-агый, транспорт болгаш харылзаа, садыг болгаш ниитиниң чемненилге, коммунал болгаш амыдырал хандырылга, чырыдыышкын, культура болгаш кадык камгалал ажылдакчыларының коллективтеринге, ажылчы чоннарның районнар, хоорайлар хуралдарынга болгаш СЭКП обкомунуң пленумунга хүлээп алган.

Л. И. БРЕЖНЕВ КУДР-НУҢ ЧАЗАК ТӨЛЭЭЛЕРИН ХҮЛЭЭП АЛГАН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Көрейниң Күш-ажыл партиязының ТК-ның Политбюрозунуң Президиум кежигүнү, ККП ТК-ның секретары, КУДР-нуң Министрлер кабинединиң даргазының бирги оралакчызы Ким Ир баштаан Көрей Улус-Демократтыг Республиканың чазак төлээлерин хүлээп алган.

Беседа үезинде Совет Эвилели биле Көрей Улус-Демократтыг Республиканың аразында экономиктиг харылзааларны болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажып көрген. Беседа эш-хуузунуң, сеткил ханыышкынныг байдалынга эрткен.

(СЭТА).

ПОЛЬШАНЫҢ МАРШАЛЫ М. СПЫХАЛЬСКИЙ БИЛЕ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ БЕСЕДАЗЫ

ПКАП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ПУР-нуң камгалал министри, Польшаның маршалы Мариан Спыхальский албан ёзузунуң эвес аян-чоруун кылып, ССРЭ-де чоруп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң маршал М. Спыхальский-биле беседазы болган.

Беседа чылыг, найыралчы байдалга эрткен.

СЭКП ТК-ның кежигүнү, Варшава керээзинин киржикчилери чурттарның Каттышкан чепсектиг күштериниң Кол командылакчызы, Совет Эвилелинин Маршалы А. А. Гречко беседага киришкен.

(СЭТА).

ЧҮТКҮЛДҮГ ЭШКЕ БҮЗҮРЕЛ

Руда эргелелиниң начальникиниң кабинединче ажылчыннар янзы-бүрү айтыыглар аайы-биле үнүп-кирип-ле турганнар. Эжик ажыттынган соонда, мындаагы-ла бир ажыл дилеп келген оол кирип олурган.

— Паспорт безин ап четтикпээндир сен, мындаа-ла чугаалаалым чоп, уруглар садыы эвес-тир бо — деп, начальник бо-ла.

«Канчаарыл? Ам кайнаар барза эки? Чок, чок, бүгү байдалды таайылбырлап бээр деп шиитпирлээнне болгай мен» деп кирип олурган оол бодангаш, начальниктиң баарынга турупкан.

— Өг-бүлевис улуг, ачавыс база чок... Ыяап-ла ажылдаар ужурлуг кижи-дир мен — деп, Петр тайылбырлаан.

Оолдуң шиитпирлии начальниктиң сеткилинге таарышкан. «Ам канчаар, экскаватор машинизиниң дузалакчызы болур-дур сен ийин — дээш, билдириишкинни хүлээп алган.

Петр Поповтуң күш-ажылчы базымы ынчаарда руда казып турган черлерден Абазаның демир орук шугумунче орук тудуунга эгелээн.

Шалыпчы тудугнуң темпизи, ыллыр ажылдың хемчээли-даа улуг турган. Он алды хар безин четпээн оолга ажылдаарга бергелер таварышпайн канчаар. Ынчаарда Петр ажылдаза чогуур нормазындан ажыр ажылдап, кызымак болгаш күш-ажылга чүткүлдүүн эш-өөрүнге көргүзе берген. Ооң кады ажылдаар эжи дуржулгалыг экскаваторщик, чуртталгазында хейнү көрген, билген кижи болган. Хостуг үезинде ол Петрге хей солун үүлдерни айтып берип, ажылдың эвин тывары чугула дээрзинге өөредип турган.

Экскаваторну Попов удавайн-на башкарыптар кылдыр өөренип апкан. Чамдыкта аныяк оол далажып, чазыгларны-даа кылыптар турган...

Совет Армияның хүрээлеңинге шериг албан хүлээлгезин эрттиргеш, Петр Попов тудугга база катап ээп келген. Ол ам боду экскаваторнуң башкарыкчызы, дуржулгалыг орук тудугжузу апарган. Ынчаарда ол ажылдавышаан, чолаачылар белеткээр курска өөренип эгелээн. Курсту дооскаш, орукту ажыглалга кииргеш, чаа мергежили өзугаар ажылдаарын шиитпирлээн.

Тывага келгеш, чүүк сөөртүр автоажыл-агыйга ажылдап эгелээн. Ооң хүлээп алган автомобили эргижирээн самосвал болган. Хүндүс ажылдап хүнээш, кежээ эргилеп-баксыраан этти чаартып, септеп-селип, хей шагын чарыгдап турган. Харын-даа ол удатпайн-на мурнакчы чолаачыларның көргүзүглериниден дудак чокка ажылдап эгелей берген.

Күш-ажылга чүткүлдүг, бүдүштүг кижилерни чон дораан эскерер. Петр Поповтуң кызымаан ооң коллективи база демдеглеп, ооң үлегерин хей-хей чолаачылар ап эгелээн.

Эш Поповтуң аажы-чаңында бир эң үнелиг үүл бар. Ол дээрге, ооң ак сеткилдии болгаш ниитиниң үеэзинге бодунуң күжүн, билиин харамнанмайн бээринге белеи.

Ийиги автоажыл-агыйның коллективи Петр Федорович Поповту мооң мурнунда база Кызыл хоорай Совединиң депутадынга депшидип, аңаа бүзүрелин илеретнен. Петр Федорович үргүлчү орукче үнүп, ыңай-бээр чоруп турза-даа, бодунуң соңгунчуларының чагыын күүседип, күрүне ужур-дузалыг ажылдарны шиитпирлежиринге киржип келген. А депутатка кандыг кижилер нелбезил! Кым-бир кижиниң чурттаар чери чок болза, ол база депутатка хамыкты мурнай келир, азы уругларын яслиге тургузарынга дузалажырын дилеп база өске кижи келир. А ол айтыыглар эң чидиг айтыыглар болгай. Депутат хоорүүскомнуң мурнунга чугула негелделерни тургузар, чок болза, ажылчынның негелдезин доп-дораан хандырыптар арга чогун база таптыг тайылбырлаар ужурлуг.

Ийиги автоажыл-агыйның коллективи бо чылын Кызыл хоорай Совединиң депутадының кандидадынга база катап П. Ф. Поповту депшидип, ооң мурнундагы чылдарда депутат хүлээлгезин күүсеткенинге бедик үнелелди бергенин илергейлээн.

С. КРАСНОПЕРОВ.

ЧУРУКТА: П. Ф. Попов автомашинаның шимчединчизиниң суг насозун септеп турда, В. Уколов тырттырган.

БИСТИН Кандидаттарывыс

Бүдүрүлге болгаш эстетика

Сөөлгү үеде Тыва АССР-ниң автотранспорт организациялары бүдүрүлге культураазының болгаш эстетиказының айтыыгларын ханыы-биле сонуургап турар апарган. Ол талазы-биле эгелекчи чорукту № 3 автоажыл-агыйның коллективи кылган. Партия организациязы биле профэвилел месткому бүдүрүлгениң бедик культураазы дээш демиселге төлептиг үлүүн киирип, бодунуң коллективин эстетиктиг чаңчылдарга кижизидериңге администрацияга улуг дузаны чедирип келген.

Ол ажыл үзүктелиишкин чок болзун дээш ук ажыл-агыйда культураның болгаш бүдүрүлге эстетиказының доктаамал чөвүлелин тургускан. Ооң составында АТА-ның инженер-техниктиг ажылдакчылары, чурукчу кирип турар болгаш чөвүлелди ук автоажыл-агыйның начальниги Инокендий Сергеевич Зандеев удуртып турар.

Чөвүлел бодунуң ажыл-чорудулгазын план өзугаар чорудуп келген. Арыг-шевер болгаш күш-ажылдың айыыл чок чоруктарының талазы-биле ап чорудар хемчеглерни чыл дургузунда ажылдап кылып, боттандырып турар. Ылаңгыя ажылдың берге адырларынга хол-биле кылыр ажылды чиигедириниң аргаларын ажыглап келген.

Улуг Октябрьның чартык чүс чыл болур оюнуң байырлалын төлептиг үткүүрүнга чүткүлдүг белеткенмишаан, автоколонналар, цехтер болгаш бүдүрүлге участоктарының аразында 1967 чылда бүдүрүлгениң бедик культураазы база техниктиг эстетика дээш конкурстуң негелделерин автоажыл-агыйда бадылап чарлаан.

Ол конкурстуң кол сорулгазы — бүдүрүлгениң культураазын база эстетиказын улам ынай бедидери, күш-ажыл чурумун болгаш транспорт шимчээшкининиң чурумун быжыглаары, беш чылдың ийиги чылы — байырлалдыг 1967 чылда план күүседези дээш бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни чедип алыры болур.

Күш-ажылды механизастаар талазы-биле бо коллективте улуг ажылдар чоруттунуп турар. Мурнундагы чылдарда дег, кыжын автомашина адаанга от салган, ону хеделдирип чадаан турар чолаачы амгы үеде көзүлбестээн. Автомашиналарны бус-биле эргизип турар. Ол дээрге кыжын соокта машинаның моторун хеделдирип алырын дыка чиигедип турар. Чолаачыларга ол улуг өөрүшкүлүг болуушкун болган.

1966 чылда автомашиналарны арыглап аштаар, үзеп-чаар тускай черни тудуп эгелээн. Орта кандыг-даа марканың автомобильдерин доора сыныштыр тургузуп алгаш, техниктиг көрүлдезин кылып болур. Ол зонага үш хире гидравликтиг көдүртүкчү тургустунар. Бо авто-ажыл-агыйда эзриилдер, дугуйлар болгаш депкииштер эзериңге хереглээр тускай хереклелдерни, дугуйларны чыып эптээр азы чазарынга хереглээр стендилер, дугуйлар үрдүрер автоматтар чергелиг хей үүлдерни ажыглап турар. Бо бүгүнүң ачызында ажылчыннарның күш-ажылы чиигеп, автомобильдериң эдилели узаан болгаш кол көргүзүг — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедип, септелгениң бот-үнези чиигээн.

Партбюро, администрация, профэвилел болгаш комсомол организациялары цехтериниң, участоктарның культура, амыдырал өрээлдериниң, ажылдаар черлериниң база девискээриниң иштики болгаш даштыкы кааспалга шимелдезинче онза кичээнгейин угландырганнар. Эрткен чылын ол автоажыл-агый бүдүрүлге эстетиказынга эптиг болуру-биле станоктарның болгаш дериглериниң туруштарын эдээн чаартып, чырык системазын эде дерээн. Ханалар, шала болгаш дээвиирни бүдүп, чугайлап алыры кайы хамаанчок, үүрмек чүве эвес дээрзин бо коллектив билир. Бүдүктүн, чугайның өөрүн шилип, ында ажылдап турар кижи бүрүзүниң сеткилин өөртүп турар кылдыр таарыштыр кылып алган. Эр, хереэжен ажылчыннарның амыдыралчы негелделерин хандырары бирги чергениң айтыры болуп турар. Дыштаныр, хеп солуур, чунар өрээлдерни аңгылаан.

Бүдүрүлгеге эстетика дээрге, чүгле арыг-силиг болгаш культурлуг болуру дээш ап чорудуп турар хемчеглер эвес. Ол бүгү совет кижиниң моральдыг болгаш материалдыг культураазының өзүлдезинге дүүшкен турар ужурлуг. Ону ийиги АТА-ның чолаачылары болгаш септекчилери эки билип турар. Бо автоажыл-агыйның ажылында база бир онаагай чүүл болза эстетика-биле чергелештир коску агитацияже болгаш спорт-массалыг ажылче улуг кичээнгейни салып турары болур. Ында клубту урап-чечен, каас-шиник кылдыр дерээн. Күш-ажылдың хоочун болгаш бүдүрүлгениң мурнакчы кижилериниң, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының чуруктарын коску черде делгеп аскан. Бо улуг эвес өрээлге дыштаныры-даа, солун, журнал номчуп, эш-өөрү-биле хостуг шакта хөөрежип чугаалажыры-даа, лекция, беседа дыннаары безин тааланчыг. Ол-ла культура одаанда спорт секциялары база ажылдап турар. Спортчу болгаш культура-массалыг хемчеглерни боттарының коллективинге база чоогунда Культура бажыңынга болгаш библиотекага эрттиреринге бо автоажыл-агыйның ажыл-ишчилери ынак. Ооң идепкейлиг киржикчилеринге материалдыг болгаш моральдыг деткимчени администрация болгаш ында хей-ниити организациялар көргүзүп турар.

Бо АТА-да радио белдири тургустунган. Ол база эстетикага, ниити культурага улуг дузалыг. Кандыг-бир дүрген дыннадыг, чарлал кылыр дээнде цехтерни, участоктарны, бүгү девискээрни кезип турбас. Девискээрге чаа ырлар, лекция-беседалар үргүлчү дыннаалып турар. Автоажыл-агыйның удуртулгазы культура болгаш бүдүрүлге эстетиказының чөвүлели-биле демнежип алгаш, бүдүрүлгеге хөгжүмну ажыглаарын шенеп эгелээн болгаш чоорту ону улуг хөгжүм чогаалдарын дамчыдарынга чедирер деп шиитпирлеп алган. Ажылче киреринiң мурнунда кижиниң ажылгыр чоруунга хөөн киирер чиик хөгжүмү ырладып турар. Душтеки чапсар үезинде дыннакчыларның чагыын өзугаар дамчыдылганы организастаары кончуг эптиг дээрзин № 3 АТА-ның ажылдакчыларының дуржулгазы бадыткан турар.

Бүгү-ле чүве чараш болгаш каас-шиник чоруктун дурумүнге чагырткан болурга черле таарымчалыг. Чүгле суртаалчы ужуруткалыг плакаттарны безин ап көрээли. Оларның бирээзи силерни коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннериниң мурнакчы дуржулгазы-биле таныштыра кааптар. Ону типографияга өөнүг кылдыр парлаан. Ук бригаданың удуртукчузу В. А. Жбановтан эгелээш, Я. Р. Бортников, В. П. Домовских, Н. П. Калинин, Ю. М. Колесников, Е. П. Мурачев, В. Г. Сельдимешев, С. И. Семененко, В. Г. Шпагин, Н. И. Щеголов, Н. И. Маков олар ышкаш чолаачыларның чуруктары ында бар. «Соруктуг күш-ажылывысты — Төрээн чуртка» деп эге-биле ол плакатты парлаан. «Беш чылды — дөрт чылда» деп лозунну көдүрүп үндүрген эгелекчилерни ол плакат ынчаар тодаргай тайылбырлап турар.

АТА-да коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары чолаачылар 72 эжеш автомобиль дугуюн, 29.300 литр бензинни камнап алганнар. Камнаттынган автомашина дугую-биле 7 автопоездилер ажылдап болур, а олар 882 мың тонна-километрни эртип, 2000 тонна чүүктү сөөртүп болур-дур. Чүгле оон безин автоажыл-агый 30 мың рубльдиң камналгазын ап болур. Камнаттынган бензин-биле Кызыл-Абакан аразынга 25 катап 80 мың тонна-километрни эртип болур. Оон ол автоажыл-агый чери 2800 рубльдиң камналгазын алыр.

Эстетиктиг кижизидилге-биле чергелештир социалистиг чарыш ооң дээди хевири — коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин үстүнде адаттынган ажыл-агыйда ынчаар калбаа-биле нептерээн.

О. НАМЧЫЛАК,
журналист.

Бай-Тайга районда

«Малчын» колхозтуң хереэженнер чөвүлели колхоз бүдүрүлгезинге хереэженнериң киржилгезиниң дугайында айтыыгны боттарының хуралында чугаалажып, олче улуг кичээнгейни угландырып турар.

Хереэженнериң улуг нуруузу мал ажылында. Олар бо чылын төрүттүнген хураганнарны бүрүн камгалап алганнар. Ам бо хүннерде элээн каш кижи 320 олуттуг школа тудуунда, чамдыызы туйбу бүдүрүлгезинде ажылдап турар. Оларның ажылдап турарын сөөлгү түннели-биле алырга, тудугжулар Хертек Көк, Саая Сайдаяк, Галина Мунзук, Нина Салчак болгаш өскелер-даа хүн үлүүн 110—120 хуу күүсеткеннер.

Шефтээшкинге хереэженнериң киржилгези улуг. Суурнуң чаа өмнелгезиниң иштин болгаш даштын чугайлаарынга, школага, колхоз конторазынга янзы-бүрү ажылдарга олар киришкеннер. Малчыннарның кыштагларынга баргаш, кажааларның көржүнүн коптарарынга, чурталга бажыңнарын чугайлаарынга база дузалажып турганнар.

Марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң школазында болгаш эге политбөлүмде 23, зооветеринарлыг өөредилгеде — 80 ажыг хереэженнер өөренип турар. Оларның эки өөренип, кичээлдер үспейн турарын колхозта партия комитеди демдеглээн. Совет эргечагырганың бежеп чылынга белеткел, делегей байдалынын, колхозчуларның культурлуг амыдырал чурталгазының дугайында база өске-даа темаларга лекциялар, беседалар каш удаа болган. Колхозтуң мурнакчы малчыны Биче-оол Дыртыына болгаш композитор Саая Бюрбе-биле хереэженнериң ужуражылга кежээзин организастааны солун болган.

«Малчын» колхозтуң хереэженнери биле МАР-ның Убса-Нур аймаанын «Бадырал» көдээ ажылагый каттыжыышкынының хереэженнериниң аразында акыдунма харылзаазы улам-на быжыглып турар. Чоокта чаа «Малчын» колхозтуң хереэженнер чөвүлелиниң даргазы, Мугур-Аксы ортумак школазының башкызы Ария Салчак моол башкыларының хүнүн таварыштыр ол көдээ ажыл-агый каттыжыышкынына чорааш келген. Март сестин байырлалын таварыштыр «Бадырадың» хереэженнер төлээлери Мугур-Аксына аалдап келир деп турар.

Боттарының байырлалы Март 8-ке хереэженнериң тураскаадыр белээ-ле хей. Чүүн-даа мурнунда, колхозчу хереэженнериң күш-ажылчы белээ эң-не эргим болгаш үнелиг болур ужурлуг.

А. АДЫГБАЙ.

ОЛ-ЛА РАЙОННУҢ «Тээли» совхозунуң Кызыл-Даг салбырында хереэженнер чөвүлели суурда кудумчулар аайы-биле 9 агитквартираны тургускан. Ол агитквартиралардың сорулгазы — хереэженнер ортузунга организастыг болгаш кижизидилге ажылын чорудары.

Хову болгаш Тайбың кудумчуларында агитквартиралар (удуртукчулары Араптай Бичии, Сара Лапқа) ажыл планын чогаатган. Ол агитквартирада хамааржып турар чурттакчыларның аттарын, оларның чүүү кылып турарын, уруг-дарының кижизидилгези дээш ап турар хемчеглерни оон тодаргай билип ап болур. Ол демдеглелдерни ур болбайн чаартып турар. Башкы Араптай Бичиниң удуртуп турары хлеб быжырарының болгаш далгандан аъш-чем кылырының бөлүмүнде хереэженнер улуг сонуургалдыг өөренип турар.

Агитквартираларның кежигүннери айда үш удаа чыглыр. Бирги чыышка бажың ажылының бөлүмүнүң кичээли, ийигизинге — лекция болгаш беседа, үшкүзүнге кандыг-бир хурал эрттирер.

Бо чылдың эгезинден бээр «Аныяк өг-бүле кандыг болурул» деп диспут, «Элээди уругларны шын кижизидери» деп темалыг лекция болган. Аңаа хей хереэженнер киришкен.

Кызыл Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүн таварыштыр хереэженнериң концертин организастаар деп планнааш, ону күүсеткен. Фермаже концерттиг шефтээшкин, көдээ клубка шефтээри, тыва улустуң аас чогаалынга хамаарыштыр номчулга конференциязын, «Күш-ажылчыие» деп тематиктиг кежээни эрттирер деп турар.

Х. АВЫР-ООЛ.

Ч А С

Аяс хүннүг, ак-көк дээрлиг
Частың кээрин кым-на билир:
Акиан харга, карандыга
Салдырадыр маңнаксанчыг.
Частың хүнүн, куштар үүнүн
Сагыш ханып уткуп аар мен.
Тозан чүзүн аялгалар
Долгандыр-ла дыңналып кээр.
Ынчалза-даа оон артык,
Ырдан артык эки час бар:
Он сес харлыг чалыы ыыстың
Оттуг чүрээ согары ол.
Аныяктар колдаан чуртум
Амгы өйүн час деп болур.
Өңгүр частың кылажында
Өндүр чуртум күчүзү бар.

В. ГОНЧАР.

Таңдының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының ажылчыны Л. М. Сысоева Март 8-ке күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш бо хүннерде күженишкинниг ажылдап турар. Мурнакчы ажылчын хүннүң ажыл нормазын үргүлчү 170 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: Л. Сысоева.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Ажылчын иелер

Орун-тудуг эргелелиниң Чадаана салбырының ажылчыннары Б. Часкал биле С. Хертек орук тудуунга хей чылдарның дургузунда ажылдап келген. Чылдың кайы-даа үезинде олар онаашкан ажылдарын ак сеткилдиг күүседип турарлар.

Ажылчын иелер бүдүрүлгеге эки ажылдаарындан аңгыда, боттарының уругларының кижизидилгезинче болгаш өөредилгезинче доктаамал сагыш тып турарлар.

Бистер, салбырның ажылчыннары кады ажылдап турар бо эштериви-ске Март 8-ке холбаштыр чаа-чаа чедиишкиннерни нүзеп турар бис.

С. ТАНГЫШ-ООЛ.

КАА-ХЕМНИҢ РАЗРЕЗИ

Кызылдың чөвн талазында, хоорайдан чээрби километр черде Каа-Хемниң хөмүр даш разрезиниң тудуу чоруп турар. Бо улуг тудуг дээрге Тыва АССР-ниң беш чыл планында көрдүнген, ажыглалга кирер объект болур. Ук тудугнуң чагыкчызы бистиң руда эргелели болганда келир үениң бо бүдүрүлгезиниң онзагай үүлдерин чугаалаайн. Каа-Хемниң хөмүр дажының чылыг берип болур аргазы улуг болгаш шынар талазы-биле ону Донбасстың антрациттеринге дөмөйлеп болур. Амгы үеде Кызыл-Хавак шахтазындан казып турар хөмүр даш үүрмектелир ужурга таваржып турар, а чаа разрезтиң продукциязын ажык арга-биле тывар болганда, үүрмектелбес, бүдүн-бүдүн болгулаар. Ынчангаш ону чер-черже сөөртүү база таарымчалыг-дыр. Разрезтиң күчүзү чылда 500 муң тонна хөмүр дашты бээр дээрзин «Шынның» номчукчулары билир болгай. Ооң уламындан хей үлетпүр бүдүрүлгелерлиг, чурттакчы чону база хей Кызыл хоорайны, Хову-Аксын, республиканың чөвн болгаш төп районнарын одаар хөмүр даш-биле бүрүн хандырар. Оон ыңай Каа-Хемниң разрези механизастаттынган даг ажыл-агыйы болур. Разрезтиң чылда күчүзү 500 муң тонна хөмүр даш бээрин демдеглээн болгай бис. А хөмүр даштыг каытка чедир черниң кырын аштап, довураксайны, хая-даштыы үндүр сөөртүү база бар. Чаза тевискеш, чайладыр ындыг породаның хемчээли чылда 2,5 миллион кубометр чедер. Ынчангаш даг массазының чылда ниити хемчээли 3 миллион кубометр чедердир. Бо хире хей ажылды чүгле шыырак механизастаттынган бүдүрүлге кылып болур. Разрезке электри күжү-биле ажылдаар экскаваторларны (оларның ускуужу хары угда 4,6 тонна чүүктү көдүрер), 27 тоннаның чүүгүн сөөртүр автосамосвалдарны ажыглаар. Хөмүр даштыг каытка чедир куруг породаны аштаарынга сайзырангайжыттынган чер өрүмнээр станоктар ажылдаар. Ук породаның кылыны 10 метрден 80 метр чедир болгулаар.

Даг ажылдарындан аңгыда бүдүрүлге шөлүнге септелге-механика мастерскаязы, 25 улуг автомашина тургузар гараж, котельная, материалдар склады, разрезтиң суг, чылыг, электри-биле хандырылгазын харыылаар инженер четкилери база ажылдаар.

Разрез баштайгы продукциязын 1968 чылда берип эгелээр. Ийи чүс дургузунда ол күчүзүн улгаттыр болгаш 1971 чылда төлевилээн күчүзүнге чедер ужурлуг. Хөмүр даштыы ажык арга-биле тывар болгаш хей-хей механизмнерни ажыглаар болганда, Каа-Хемниң продукциязының бот-үнези 3 рубль 70 көпеек хире болур. А Кызылдың чоогунда ам ажылдап турар Кызыл-Хавак шахтазында хөмүр даштың бот-үнези 5 рубль 50 көпеек чедип турар, ынчангаш чиик өртектиг, бедик шынарлыг продукция бээр бүдүрүлге кыска хуусааның иштинде каража чок ажылдаар аргалыг болур, а ол ышкаш ооң орулгазы база дүрген көвүдээр.

Эрткен чылдың барык ийиги чартыында бээр ол разрезтиң тудуу эгелээн. Ол үениң дургузунда колдуунда түр тудуглар — гараж, контора, ажылчыннар дыштаныр бажыңчыгаштар кылдынган. Ону бо чылын капитал тудуг-биле солуур апаар. Разрез тудуунуң эргелелиниң керээ чарып, чамдык ажылдарны кылдыртып турар организациялары орук болгаш электри дамчыдылгазының шугумнарын тудуп турар.

Бо чылгы программа улуг. Чүл дээрге, тудуг эргелели 1 миллион рубльди шиңгээдир ужурлуг. Бүдүрүлге объектилериниң аңгыда келир үедеги дагжыларның чурттаар бажыңнарының тудуу эгелээр.

Бо бүгү ажылдарны чорударда, организас-техниктиг хемчеглерни алыры чугула. Хамыктың мурнунда механизмнерни, транспортту четчири-биле тудугжуларга бээр херек.

Ол ышкаш «Көдээ электри тудуг» тудуг-монтаж эргелели Кызылдың электростанциязындан бедик вольтунуң электри дамчыдылгазының тудуун доозуп, токтуң күжүн бичеледир станцияны тургузары негеттинип турар. Ынчаарда бүдүрүлге шөлүнге бүгү ажылдарны механизастап, электроэкскаваторларны ажылдадып болур.

Разрез тудуунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары Улуг Октябрьның 50 чылынга алдаржыткан социалистиг хүлээлгени алган. Олар бүдүрүлге шөлүн электрижидер, чазылдырар бүдүмелдер складын, 12 аал ишти чурттаар бажыңны, хөмүр-даш казар черже авто-орукту тударлар.

И. СУББОТИН.
Тыванын руда эргелелиниң начальникиниң орлакчызы.

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

ХЕМЧЕГ АЛДЫНГАН

Чаагайжыдылгага кол айтыыгның бирээзи — тудуг. Бистиң тудугжуларывыс шагның кайы-даа үелеринде, ыыштың соок, чайның изиг-даа хүннеринде шыдамык, эрес ажылдап турар. «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының тудуг бригадазында 12 кижи бар, олар ыыштаглар эргип, чаа тудугларны немей кылыр, эрги тудугларны септээр ажылды боттандырып турар.

Малчыннарның ыыштаглар аразы 15—25 км, оон-даа ырак болгулаар. Тудугжуларны баштай трактор-биле бир ыыштага аппарып каапкаш, оларны шуут-ла уттуптар. Бир ыыштагдан өске ыыштагже ыылаштажып турарын редакцияга хомудап бижээн.

Совхозтуң директору эш В. Курнутовтуң ол талазы-биле редакцияга харыылап бижээни болза: илереткен четпестер шын болган. Үшкү салбырның удуртукчуларын шыңгыы сагындырган. Тудугжуларны транспорт-биле хандырар хемчегни алган.

—⊙—

ХЫНАЛДА БАДЫТКААН

Чодураа суурда медпункт эргелекчизи Ф. С. Шоюнчаптың ажылында болгаш аажы-чаңында четпестерни илереткен чагааны редакция алган. Ону хынап, хемчег алыры-биле, республиканың Кадык камгалал министерствозунче редакция шилчиткен турган.

Көдээ бижикчилерниң илереткен четпестерин, ылаңгыя аарыг кижилерге доңгун, чамдыкта чалаалгага барбас болуп турганын хыналда бадыткаан. Ол ышкаш профилактиктиг ажылды база багай чорутткан.

Моон соңгаар ындыг четпестерни болдурбазын фельдшер Ф. С. Шоюнчапка дааспышаан, ону администрация талазы-биле шыңгыы доңгуткан дугайын Тыва АССР-ниң Кадык камгалал министерствозунуң эмнелге секторунуң эргелекчизи эш Л. Куулар редакцияга дыңнаткан.

—⊙—

«ТВА № 52-42» АВТОБУС

Эрткен чылдың декабрь 15. Эртенгиниң сес шак ашканда. Кызылдан Шагаан-Арыг же «Икариус» бадыпкан, а пассажирлер чүгле он хире. Орук уундан автобуска олурупкан (чижээ, Оттук-Даштан 1, Ийи-Талдан 3, Хайыракандан 7) кижилерниң чаңгызы-даа акша төлээнинге билет албаан.

Пассажирлерниң бирээзиниң бо талазы-биле бижээн чагаазын редакция алган. Ону хынап, хемчег алыры-биле республиканың автоэргелелинче редакция шилчиткен турган. Эргелелдиң начальнигиниң ораакчызы эш К. Тугаржиктиң редакцияга харыылааны болза:

— Көдээ бижикчиниң илереткен фактыларының нуруузун хыналда бадыткаан. «ТВА № 52-42» автобустуң («Икариустуң») башкарыкчызы И. Н. Семенюковка шыңгыы сагындырыгны хүлээткен.

—⊙—

ЧАГАА ПАРЛАТТЫНМААН БОЛЗАЖОК

Сүт-Хөлдүң Ак-Дашта магазиниң багай ажылын илереткен, ол ышкаш ында школа башкыларының чурттага бажыңнарынга хамаарышкан материалды редакция алган. Ону хынап, хемчег алыры-биле СЭКП Чөвн-Хемчик райкомунче шилчиткен турган.

Көдээ бижикчиниң илереткен четпестери шын болганын, партия райкомунуң килдис эргелекчизи эш М. Ким редакцияга дыңнаткан. Садыгның ажылын дарый эжиидерин Сүт-Хөл рабкооп даргазы эш Орловка дааскан. Башкыларга ийи чурттага бажыңын немей кылырын чугулалап көрген.

ӨСКЕРИЛГЕЛЕР

Шагның дөрт эргилдезиниң бирээзи — ажыг кыштың дынзыг соогунда шимээн чок удаан ышкаш сагындырар Каа-Хем бо-ла болгай. Аяс кышкы хүнде көөрге, хемниң ында-мында донмаан ой-бактарындан бустар таакпы ыжы дег буруңайныр чыткылаар. Оон эриктеринде ол-бо талаларында колхозтар, совхозтар төптери суурларга кижи бо-ла таваржы берип болур. Эн бетики суур — Суг-Бажы ол.

Мында, шынап-ла, эрги-даа, чаа-даа бажыңнар долу. Оон артыы-ишти-биле эрткен чорумал кижилер чоокка чедир-ле ук суурну чер албаан, сайзыраваан суур кылдыр бодаар-даа турган. А херек кырында ында чаартылгалар, өскерилгелер хөй.

Мурнунда «Совет Тыва» колхоз болуп турган бо ажыл-агый совхоз болу бергениниң бээр ындыг ур болбаан. Ынчалзажок кыска үе иштинде суур аажок чаартынган, ында кылдынган үүлдер өөрүнчүг. Чижек кылдыр маргыш чок чамдык саннарны адаалы. Чүгле эрткен ажыл-агый чылында маная ийи квартиралыг он чурталга бажыңын, бүрүн дериттинген чаа хову турлаан, элээн хөй мал кажаларын тудуп, ажыглалга киирген. Хову турлаанда үрезин шыгжаар чаа складты, столоваяны, ийи ниити чурталга бажыңын туткан.

Дөрт чүс баш бода мал семиртир, аар ажылдарын механизастаан, чангыс аай хевирниң кажаазын боттарының күжү-биле тудуп турар. Кажааның иштин аштаарын, мал чемгерерин, сугбиле хандырарын бүрүн механизастап турар. Суур долузу-биле электрижиттинген.

Суурда совхоз конторазы, көдээ клуб, школа шуптузу суг күжү-биле чылыттынар кылдыр хандыртынган. Бо дээрге четче эвес саннар-дыр. А бир эвес бо юбилейлиг чылдың тудуг планын сонуургаар болзувусса, ажыглалга киирер тудуглар база эвээш эвес. Төп суурга ийи-ийи квартиралыг он беш чурталга бажыңын, малчын ажылчыннарның турлагларынга ийи чурталга бажының, бежен орунну уруглар ясли-садын ажыглалга киирген турар. Суурдан он сес километрде Баян-Кол деп черге хөйжулар турлаанче электри шугумун шөөр.

— Тудуг ажылының темпизи мурнунда колхоз турганындан бедээн болгаш кол кичээнгейни культура-амыдыралдың тудуглары база мал кажааларынче салган турар апаар. Чээрби автомашиналар турар чаа гаражты, чээрби кижи хары угда кирер чунар бажыңны база тудуп алыр бис — деп, директорнуң оралакчызы И. Абадуров чугаалады.

— Ынча тудуглар күш четтинер бе?

— Юбилейлиг чылдың улуг байырлалынга чедир күүседир дээш бүгү хемчегларни алыр бис. Ындыг-даа болза, тудуг материалдарының талазы-биле бергедээр улус болгай бис. Чамдык шифер, будук, шил, кадаг, дилген материалдар, цемент дээн ышкаш чүүлдер чогундан туткан тудугларның ажыглалга кирер хуусаазы саадаар чүүлдер бар. Ынчалзажок ам дээрезинде бистиң республика найысылалының тудуг организацияларынче, ыланғыя Улуг-Хем ыяш ажыл-агый черинче көрүп, олардан дуза дилээр улус болгай бис, ынчангаш тудуг материалдарының талазы-биле оларга хомудалывыс чок.

Директорнуң оралакчызы-биле кыска чугаа кылып олурувуста, калбак курларлыг, эгиннеринде ытпак демирлер олуй-солуй чүктегилеп алган ийи аныяк оол кирип келгеш, кабинеттиң столунуң кырынга чап-чаа ак телефон аппарадын салгаш, тургуза берди.

И. Абадуров каттыргаш, мынча дидир:

— Кызыл мырынай чанывыста, аар-саар айтырыглар дээш, дөө-ле Сарыг-Сеп дамчыштыр чагыг кылыр, түвектии кончуг боорга, найысылалдан дөрт телефон харылзаазы киирип көрүңер деп дилээривиске, ону күүседип турары бо-дур ийин.

Чаа туткан конторанын чанында көдээ клубче совхозтуң ажылчыннары шуужуп чоруп туру. Имир дүшкен. Ильичиниң лампочкалары сылдыстаргылаштыр чырып келди. Чылыг клубта Каа-Хем районнуң эң шыырак боттывынгыр уран чүүл артистери солун концерти чонга бараалгадыр дээш чедип келген болду. Чаа суур дугайында ыр клубтун залына чаңгыланып үнду.

Мурнуку чылдарга бодаарга, Суг-Бажы суурда өскерилгелер эвээш эвес.

Д. ЕНДАН,
Я. ЧАРАШ-ООЛ.

Бистиң календарывыс

★ ★

Шылгаранга орус шериг ужудукчу Петр Николаевич Нестеровтуң торуттунген хүнүнден бээр февраль 27-де 80 чыл болган (1887 — 1914). Бо дидим ужудукчу ужар чүүлдүң тоогүзүнде бир-ле дугаарында агаарга тулчуушкунну кылган болган дайзынның самолёдун бодунуң самолёдубиле барып чылча үстүрген.

СЭТА-ның фотохрониказы.

★ ★

Келир өөредилге чылынга

Школага өөредилге-кижизидилге ажылдың чедишкинниг болуру баш бурунгаар хынамчалыг белеткелден, ыланғыя одалга материалын школалар чанынга чогуур өйүнде эккеп алырындан чугула хамааржыр. Бо айтырыгже чамдык көдээ Советтер кол кичээнгей салып, олче чонну, ада-иени эвилелдеп турары өөрүнчүг.

САМАГАЛДАЙ суур Совединиң күүскому ында школага бүгү-ниитиниң күжү-биле 400 кубометр одалга ыяжын белеткээр айтырыгны тургусканын чурттакчы чон бүрүн деткээн. Дөргүнге ийи удаа организастаан шеф 140 кубометрни белеткээн. Суурнуң чону воскресикке идепкейлиг киржип турар, олар моон соңгаар-даа үреттүнелдиг ажылдаар.

БЕРТ-ДАГ көдээ Совет шак ындыг үлегерлиг ажылды база организастап турар. Бо хүннерде ында ортумак школаның чанында 200 кубометр ыяш белеткеттинген. Ада-иениң ниити хуралының шиитпирин ёзугаар өреге бүрүзү школага дөрт кубометр одалга ыяжы белеткээр сорулга салдынган. Чон бо айтырыгны аажок деткип, аңаа идепкейлиг киржип турар.

ОРУКУ-ШЫНААНЫҢ эге школазынга келир өөредилге чылында 450 кубометр одалга ыяжы херек. Чоннуң, ада-иениң идепкейлиг киришкени-биле ол ыяштың ам барык хөй кезиин белеткеп апкан. Шуурмак школазында бо ажыл база организастыг чоруп турар.

Оттулар ыяш белеткээринге таарымчалыг кышкы үеки ажыглаары чугула. Ону чүгле тайгага азы алаакка белеткеп каар эвес, харын кактынган ыяшты кышкы орук-биле школа чанынга эккеп алыры чугула.

КЫЗЫЛ-ЧЫРААА көдээ Советтиң хамаарылгазында ийи школа бар. Час келген, удавас хар эриир болгай. Мынчага чедир Чыраланды болгаш Ак-Эрик школалары келир чылын оттулар ыяжын белеткеп эгелеввэн. Ол школаларның дирекция черлера, көдээ Совет чоннуң, ада-иениң күжүн, шеф ажылын организаставайн турары четпес. Үстүү-Шынаа эге школада бо ажыл база эгелеввэн.

В. БАЙР.

Тыванның эрес кыстары

СОВЕТ ЭРГЕ-ЧАГЫРГАНЫҢ 50 ЧЫЛ ОЮНГА

Ада-чурттуң дайынынга Тывадан барган эки-турачы кыстарның эрткен оруу берге болгаш узун. Оларның немец фашистерни чылча шавар дээн күзели 1943 чылдың сентябрьда эки-турачы тыва ооллар-биле кады боттанган. Тыва эки-турачылар Совет Армия-биле кады Россияның мурнуу чоон талазындан эгелээш, Барыын Украинага чедир кадыг бергелерни ажып, Тороэн чуртка, Совет чазакка, улуг Ленинниң тургусканы Коммунистиг партияга кызыгаар чоокка бердингенин көргүскеннер.

Эки-турачы кыстар шеригниң ортузунга чоруп турган бүгү-ле ажылдарга идепкейлиг киржип, хөй-ниитичи чоруун көргүзүп келген. Олар боттарының дайынчы өөру-биле кады Муромуң болгаш Ковровтуң шериг театрларынга боттарының бот-тывынгыр уран талантызын көргүзүп, муң-муң көрүкчүлерге солун концерттерни бараалгаткан.

Тываның кыстары эки-турачы өөрү-биле кады Смоленск областың Рославль районундан Барыын Украинага чедир 1000 километр орукту биче-даа үзүктелиишкин чоокка эрткен. Ол чаашкыныг хүннерде малгаш-тулаалыг кадыг-берге узун орукка аттыг, чадаг амыр-дыш чок чоруп, дайынчы амыдыралга чаңчыгын, олар эрес-шыдамыккай, маадырлыг чоруун көргүскен.

Барыын Украинага чүве. Фронтуңуң мырыңай-ла чоогу Ровно областың девпскээринге хадылыг калбак эзимнерге чоруп турган бис. Барык-ла бүдүн ай ажыг үеде чоруп келдивис. Ынчан мээң турун бакыырап чоруурумну чүү дээр! «Эр кижи бо хире чорда, херээжкен уруглар кайы хире түрен чоруур чүве ирги» деп хөөкүйлерни кээрген, ынчаар бо бодан чорумда, Роза Бичен:

—«Эддиг Волга хемним

эстеп шылаан чыдыр».., деп ырлап-ла эгеледи. Оон ол ыры ыржымны үрен, арга-эзимнерге чаңгыланы бээрге, эрес кыстың өткүт үнү мээң үйгумну сергедип, бастынмайн чораан буттарымны бастырыпкан. Харын ыядып-даа, оон өрезин магадап, мээң бүгү бодумну сорук киирипкен. Ол чүгле мени эвес, бодунуң кезээн база-ла сорук киирип, дайынчылар Розаның ырызынга улажы берген.

Бистиң бир дугаар автомат кезээниң гвардейжи дайынчызы Доңмит уруу Галина Сынаа, аар артынчактыг эзерлиг аздын кымныц-даа дузазы чоокка, ша-даа четпес, эзертей шаптар, эрестни, ооллар-биле дөмей-ле чораан. Галина берге орукта чорту

Космонавтар аллеязы

МОСКВА. ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң эксперт чөвүлели болгаш төлевилээшкиннің кол эргелелиниң хоорай тудуунуң чөвүлели космосту шингээдип ап турар кижилерге алдар кылдыр тургускан тураскаалдың баарынга Космонавтар аллеязының төлевилелин бадылаан. Ону бо чылын ажыдар кылдыр төлевилээн.

Аңаа тургузар космонавтарның скульптор портреттерин РСФСР-ниң уран түүлдериниң алдарлыг ажылдакчылары Л. Кербель, А. Файдыш олар архитекторлар М. Барш, А. Колчин оларның-биле кады демнежип кылып турарлар.

ЧУРУКТА: скульптор Л. Е. Кербель Ю. А. Гагариниң скульптор тураскаалының ажылчын моделин кылырын доозуп тур. Ол тураскаалды хүлерден кылыр болгаш гранит даштан бүткен бедиктээштиң кырынга тургузар.

Н. ГРАНОВСКИЙНИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ДАШТЫКЫДА

МЕДЭЭЛЕР, ФАКТЫЛАР, БОЛУУШКУННАР

Европага тайбың, айыыл чок чорук дээш

БЕЛГРАД. (СЭТА). Европага айыыл чок чоруктуң айтырыгларын чугаалашкан делегейниң Пагуош конференциязы бодунуң ажылын Загребке дооскан. Элээн чурттарның, ооң иштинде ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, Чехословакияның, Францияның, Англияның, Данияның, ГФР-ниң, Румынияның, Югославияның төлөлекчилери конференцияның ажылынга киришкен.

Конференция ийи сүмелерни хүлээп алган. Европага айыыл чок чорукту быжыглаар болгаш кады ажылдажылганы калбартыр дугайында, Европага атомнуг эвес зонаны тургузар болгаш чепсектиң аңаа хевирлерин кызыгаарлаар дугайында саналдарны, а ол ышкаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче угландырган өске-даа хемчеглерни бирги сүмеде киргген. Ийиги сүмеде культура, эртем болгаш экономика талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдер дугайында практиктиг хемчеглерни чугаалажып көөрү-биле бүгү европа чурттарның эртемденнериниң болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының конференциязын чыылдырарын саналдап турар.

Социализм чурттарында

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКЭЭН

ВАРШАВА. Күш-ажылчы чарыштың күчүлүг чалгыы бүгү улусчу Польшаны хаара туткан. Улут Октябрьның 50 чыл ооюн пландан ажыр продукцияны бүдүрүп үндүрери-биле уткуур деп, Чаа Гутада В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының коллективиниң кыйгырыынга харыы кылдыр хөй муң үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Новотко аттыг завод 20 дизельдерни немей бүдүрүп үндүрер. Варшаваның шынарлыг кацнар заводунуң коллективи пландан ажыр 6 муң тонна прокатты бээр. «Май бирзи» шахтаның дагжылары 75 муң тонна хөмүр дашты немей казар.

«Улут Октябрьның 50 чыл ооюн төлептиг уткуур» деп лозуцну улусчу Польшаның ажылчы чоннары калбаа-биле деткээн.

ХОСТАЛГАНЫҢ ЧЫЛ ООЮНГА АЛДАР БОЛДУРГАН

СОФИЯ. Болгарияны турк дарлалдан орус шериглериниң хостааныпдан бээр 89 чыл болур ооюнга тураскаал болдурган «Хостакчы» деп чаңчыл болган сылдыс эстафетазы Болгарияда эгелээн. Ол эстафетада чартык миллион ажыг комсомолчулар, пионерлер, улусчу армияның дайынчылары, ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар киржип турар. Эстафетаның киржикчилериниң эртер хоорайларынга болгаш суурларынга бузуубас болгар-совет найыралга болгаш акы-дүңмалыңкы чорукка алдар болдурган хуралдар болгаш митингилер эртер.

Ук эстафета дайынчы алдарның хоорайы Плевенге март 2-де массалыг митинг-биле доостур.

ЧЕХОСЛОВАК УЛУСТУҢ АЛДАРЛЫГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

ПРАГА. 1948 чылдың февральда Чехословакияның ажылчы чоннарының тиилелгезин йөрээген транспарантыларны болгаш национал туктарны Чехословакияның пайысылалының кудумчуларында болгаш шөлдериндe аскан. Кайгамчык чыл ооюнга холбаштырган байырлыг хуралдар, февраль болуушкуннарының киржикчилери-биле ужуражыышкыннар бүгү чуртта эртип турар.

Чогум-на харын 19 чылдың мурнунда делегей реакциязынга деткиткен буржуазия контрреволюстут эргилде-биле улус-демократтыг тургузугну дүжүрер болгаш чуртка буржуаз корум-чурумну катап тургузарын оралдашкан. Коммунистерге баштаткан чехословак ажылчын аңгы февраль 24-те бир шакта бүгүнитиниң ажыл соксадыышкынының үезинде болгулаан митингилерге болгаш хуралдарга буржуазияның оралдажыышкының үзе шавар деп шиитпирлиг медеглээн.

19 чылдың мурнунда болган болуушкуннардан бээр эрткен үеним дургузунда ЧКП-ниң удуртулгазы-биле чехословак ажылчы чоннар экономика, культура, боттарының чаагай амыдыралын бедидер талазы-биле шылгарацгай чедиишкиннерни чедип алган. Ол чылдарның иштинде үлетпүр бүдүрүлге 5 катап хирековдээн, национал орулга 2 катап өскен. Чоннуң кижи санынга опаштыр үлетпүр бүдүрүлгениң хемчээлиниң талазы-биле Чехословакия делегейде бирги черлерниң бирээзин ээлеп турар.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-ның чанында партия төөгүзүнүң институдунуң 20 чыл ооюн холбаштыр байырлыг хурал Варшавага болган. ПКАП ТК-ның секретары В. Яросиевский ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнүң талазы-биле шинчиледдерни хөгжүдериниге салыышынны дээш институттуң ажылдакчыларынга өөрүп четтириишкинни илергейлээн.

Институттуң ажылдакчыларынга шаңналдарны тывыскан.

* * *

Эрткен чылда «Свет совету» дээр ном үндүрер чер 65 тус-тус аттарлыг совет номнарны 1.339.200 экземпляр иштин тиражтыг кылдыр парлап үндүрген. Эрткен чылда ол чехословак ном үндүрер черниң ажылының түңнелдерин көргүзүвен делгелгени Прагада ажыткан.

(СЭТА).

Джакартада хурал

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Генерал Сухарто баштаан чазакка удур көдүрлүүшкүнүң кандыг-даа оралдажыышкынын Индонезияның чепсектиг күштери базар деп, Индонезияның чепсектиг күштериниң командылакчыларының чоокта чаа болган хуралының дыңнадыында чугаалап турар.

АНТАРА агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, чөвүлел хуралдың киржикчилери — национал камгалал болгаш айыыл чок чорук министри генерал Сухарто, ооң оралакчызы генерал Пангабеан, шериг-далай күштериниң командылакчызы адмирал Мульяди, шериг-агаар күштериниң командылакчызы, ужар-түүлдүң оралакчы маршалы Русмин Курьяди, полицейжи күштериниң командылакчызы, генерал Сунчито Юдодихарджо оларның айытканы болза, эрге-чагырганы генерал Сухартога шилчидип бээр дугайында 1967 чылдың февраль 20-де чарлыкты күүседир дээш харысалганы чепсектиг күштер боттарынга ап турар.

Чепсектиг күштериниң командылакчылары эрге-чагырганы шилчидип бээр дугайында бо чарлыкты чуртта политиктиг төрүлдээни таарыштыр шиитпирлээринче баштайгы базым кылдыр көрүп турар дээрзин АНТАРА агентилел демдеглеп турар.

ИНДИЙ НАЦИОНАЛ КОНГРЕСС ПАРТИЯНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

ДЕЛИ. (СЭТА). Индий национал конгресс башкарыкчы партия Индияның төп парламентизиниң улус палатазынга болган соңгулдага эң хөй олутту бодунга хандырын алган. Ынчангаш чаа чазакты тургузар эргени алган.

КОНГО ЧАЗААНЫҢ (БРАЗЗАВИЛЬ) МЕДЕГЛЕЛИ

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). Конго Республиканың (Браззавиль) Министрлер чөвүлели маадырлыг вьетнам улуска удур дайынга американнарның ажыглап турар араатанзыг аргаларын чугаалажып көрген. Конго чазак Вьетнамда американнарның үүлгедип турар араатанзыг чоруктарынга удур бодунуң киленнээшкинин илергейлеп турар деп, информация министри Пьер Мвуама медеглээн.

Эмчи И. П. Колушев аштеринге көргүзүп орар стаканын вьетнам өңнүктерден белекке алган. Хавойнуң маларияга удур эртем-шинчилел институдунга ол ийи чыл ажылдаан. Игорь Павлович чоокта чаа бо стакан белектиг посылканы алган. Вьетнамларның дүжүр атканы 1400-кү америк самолёттуң бузуңдуазундан ону кылган. Ол самолётту АКШ-ка бүдүргенин бадыткап турар. демдек ында барын бо стаканда демдек көргүзүп турар.

В. Войтенконуң фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Мораль темазынга

КИЖИНИҢ САЛЫМ-ЧОЛУ

Бызыл хоорай кавызында «Көк-Тей» совхозтуң база ындыг аттыг сүт-бараан фермазынга чеде бердивис. Сураглап чораан бажыңывысты тыпкаш, кире бердивис.

Делгеми сүргей өрээлдерлиг, кылайты чүп каан шалалыг, арыг-силии кончуг бажыңче кире бергеш, базар-баар черниң аайын тыппайн, идиктеривисти эжикте чадага дүрбүүрүнге-ле өйлежи берген тур бис. Эзлери сураг.

Ыя аразында иштики өрээлден ийи хире харлыг, бажының дүгү хөө дег кара, орлан-шоваазы ана шору, чиг сүт быштаа дег, мышкыр ак бичии оол халып үнүп келгеш, бисти кайгап тур. Ооң соонда оожум шырайлыг аныяк херээжен кижи үнүп келгеш, бистиң мендивиске харыылай каапкаш, оглун хумагалыы аажок көдүргеш, чыыра куспактап алды. Бис ооң оглун кайын хунаажы бээр ийик бис аан, ынчалза-даа аныяк не бисче өскелии кончуг көрүп, бистиң кандыг сорулгалыг, кандыг бодалдыг келгенивисти баш удур билип алыр дээш орадашкан шинчи-биле кезе кайгап каалты.

Аныяк нениң чалааны-биле сандайга олуруп алдывыс. Чүге келгенивистиң дугайын эн-не эптиг, таарымчалыг, чымчак сөстерни шилип туруп тайылбырладывыс. Чугаа черле шуудап бербес болду. Бистиң айтырыгларывыс «ийе», «чоктан» өске харыы албайн турду.

Элээн орадажыышкыннарның сөолунде, аныяк не иштики өрээлче барык-ла маң-биле киргеш, ооң сып каан саазыннар, үлдүрей берген документилер эккелгеш, бистиң мурнувуска тө каапты.

Өереникчи кыдыраан саазынында бижээн шынзылганы номчуй бердивис. Ону борта көргүзерге мындыг:

«ШЫНЗЫЛГА»

Мен, Мария Өртенейовна Салчак, оглумну кижизидилгеге берип тур мен. Мен оолду кижизидип шыдавас мен, ону ийи айлыг турда, октапкан мен. Дедир албас мен, албас мен».

Ооң соонда шынзылга эзэнин холунун үжүү, ону бадыткаан эмчи черниң (ынчан М. Салчак дээрзи эмнедгеге чыткан) танмазын баскан. Ай, хүнү—1965 чылдың январының 13.

Ылавыла ынчалдыр бижээн. Мында кандыг-даа чазыг чок: «...Ону ийи айлыг турда, октапкан мен. Дедир албас мен, албас мен».

* * *

Ынчан 1964 чылдың октябрының сөолзүредир үе турган. Чаа-ла он алдылаан Валя Түлүш Чедер суурже чанар дээш, Кызылдың автовокзалынга автобус манап орган.

Ол аразында эмиг эмер ылым чаш уруг туткан аныяк херээжен кижи Валя Түлүштүң чанынга кылаштап келгеш:

— Бо уругну бичии кады тудуп олуруп көрүнер. Мен чемнени тыртып алгаш келийн—дээш, танывазы херээжен шала кээргенчии кончуг кылдыр көрүп алган турган.

Валя Түлүштүң сагыжы караш дээн: «ол-чаш уруг туткан кижиге орук-чирикке үүү таварышпас боор. Чаш уруу дээш амыр-дыжын-даа, аштаар хырнын-даа уттупкан чорду ыйнаан, күжүр...»

Аныяк херээжен чоорганда ораап каан уруун Валяга тутуп бергеш, ап чораан балетказын ооң чанынга салып каап, үне болган. «Менден улугла улгатпас не-дир, хөөкүй» деп, Валя ооң соонче көрүп, боданып олуруп калган. (Ам тодарадып көөрүвүске, ол нениң хары ынчан дөңгүп-ле он сеске үскен турган).

Не-даа чораан, изи-даа сооган. Валя Түлүш дүүреп эгелээн. Ол-бо кезий халыгылаан, үнгенкирген чондан айтыртынгылаан, — сураг. Ава ол хевээр алага барган.

Чеже маңдар боор, Валя Түлүш чаш уругну куспактап алгаш, Кызыл хоорайның шагдаа черинге чедип келген. «Бир эвес уруун чидирипкен не мени сураглап келзе, ооң уруун Чедерже алгаш бардым» деп, чогуур черге демдеглеп каап, Түлүш чана берген.

Херек мооң-биле төнмээн. Бо дээрге тоолчугаштыр, ёзулуг тоол мурнувуста эвесте дижип, орус улустуң чугаалажыны ышкаш чүве болган. Он ажыг хонганда безин чаш төлду кым-даа сүрүп келбээн.

Ынчан баарга, Валя Түлүш элээн хөлзеп, канчалза-чоонза-даа, улуг кижи, угбам бирээнин ужурун тывар боор деп, бодааш. Каа-Хем суурга садыглап ажылдап турган Оюн Дадар угбазынче телеграмма чорудупкан: «Дүрген чедип кел. Чаш оол тып алдым»...

* * *

1964 чылдың күзүнү. Дээр шала кежааликтей кара-кара булуттар тырткылай каап, соок кыштың дыныжы хире-хире үре каггылап турган. Шак ол өйде Кызыл хоорайның эң-не хөй чон хайныр черлеринге черле шору шинчилиг кыс бо-ла көскүленнеп чоруп турган. Базаар, ресторан, кафе дамчааш, автовокзал колдады тевер мындыг. Херээжен боорда, артында-ла аныяк дээрзинге чөгенмейн, пиво саткан черлерге әр кижилерден безин сартыктап ижиптериндeн эгенмес болгулаан.

Ол күзүн бо аныяк херээженни шагдаалар хоорайның милиция черинге чаңгыс эвес удаа тудуп эккеп, сагындырып, доңгудуп, угаадып сүмелеп шаг болганнар. Херек бүтпес боорга, ук аныяк херээженни Кызыл хоорайдан үндүр шөлүүр дугайында билдириишкинни шагдааның биче лейтенантызы Булатов бижип-даа турган.

«Мен 1945 чылда Бии-Хемнин Ээрбек суурунга төрүттүнген Валентина Чадамбаевна Оюн деп кижи мен» дээрзин шагдаа черинге чаңгыс эвес удаа медеглээн.

Валентина Оюн деп чүү кижил ол? Ам ооң дараазында одуруглардан билип алыр бис.

* * *

Дүңмазының телеграммазын алган дораан Оюн Дадар Чедер суурга хап келген. Валя Түлүш шынавыла чаш уруг тыр алган болган. Неви октапкаш барган, кээргенчиг чаш төлдүн хөрээнде чөргек аразында ооң төрүттүнген дугайында херечилелин суп каан чораан. Ол ёзугаар алырга, чаш төлдүн алы Андрей Салчак болган. Октаттырган төлдүн иезинин ады база ол документиден билдине берген: Мария Өртенейовна Салчак.

Бистиң чуртувуста кижиниң салым-чолундан үнелиг, ооң бедик чүве чок. Ол-чаш-даа болза, кижи кижи-ле болгай. Андрюша Салчактың салым-чолун шиитпирлээр, ооң төрээн иезин тыпкаш, чаш төлду иезинин чылыг-чымчак эргелелинге эгидип бээр деп бедик болгаш кижизиг хүлээлгени аныяк кыс Оюн Дадар бодунуң мурнунга салган.

Хүннер эртип турган. Бичии Андрюша бодунуң үлүүнде таварышкан бергелерни билбейн, харыдаа бол, эриг баарлыг, чылыг холдуг кижилерниң өг-бүлезинге шак санай өзүп орган.

Оюн Дадар оглун октапкан херээженни Кызыл хоорхүүскомнуң шагдаа килдизинин ажылдакчыларының дузазы-биле тып алган. Ол чаңгыс домакка бижиптерге, ындыг белен ышкаш сагындырар, херек кырында белен эвес херек болган. Хары кижиниң төлүн тудуп алган аныяк кыс хөй черлерге кирген.

Ораатынган удаазын дег, будулган херек Оюн Дадарны, адак соонда, Кызылдың бир-ле эмнелгезинге эккелген. Ол үе—1965 чылдың январының 13-түн хүнү. Бичии Андрюшаны октапкандан бээр 3 ай эрткенде болган.

Эмнелгеге чаа-ла 19-таан аныяк кыс —Валентина Чадамбаевна Оюн эмнедип чыткан. Үстүнде номчаныывыс, 1964 чылдың күзүнүнде Кызылдың хөй чон чыглыр черлеринге эзирик, элээр селгүүстеп чоруп турган кыс ол болган.

Валентина Чадамбаевна Оюнуң шын ады ол эвес дээрзин шагдаа органнары тодарадып келген. Ооң шын ады бо: Мария Өртенейовна Салчак! Чаш Андрюшаның төрээн иези ол! Мария Салчак бодунуң эмиг эмер оглун, ону азыраарындан түвексингеш, 1964 чылдың күзүнүнде автовокзалга танывас улуска карак ажыт октапкаш, боду тамчыктыг чурттаары-биле изин будап чоруп турганы илерээн.

Фактылар кыңчыктырбайн келирге, Мария Салчак оглун октапканын миннип, ону азыраап шыдавазының дугайында шынзылганы Оюн Дадарга ыят чогу-биле бээр ужурга тазарышкан. Ону бо үүлдүң эгезинден номчаанынар ол.

Мооң соонда мындыг үш айтырыгны номчукчулар салыр апаар:

Бир дугаарында, номчукчулар бичии Андрюшаның салым-чолун сонуургаары чугаа чок.

Бичии чаш төлдүн дугайында ындыг кижизиг чорукту кылган, чаагай сеткилдиг Оюн Дадар кайдал?

Мария Салчак деп кымыл?

* * *

Баштай Мария Салчактың дугайы. Ол аныяк херээжен биеэги багай аажы-чаңын ам-даа салбаан. Оглунуң дугайын шуут уткан деп чазыг чок чугаалап болур.

Мындыг таварылганы үстүнде бодалга бадыткал кылдыр чугаалап каалы.

Оглумну азырап шыдавас мен деп хол үжүү берген соонда, М. Салчак Чедерге чурттап турган Оюн Дадар сугга чеде берген. Ол оглунуң дугайында чаңгыс сөс-даа ыыттаваан, ооң салым-чолун сонуургаваан. Харын Оюн Дадарга мындыг негелдеп салган:

— Оглум чанынга каапкан балеткам эккелинер?

Шынавыла, кижи кайгаар айтырыг: кижиге төлүнүң салым-чолу үнелиг бе, азы ат-севи үнелиг бе?

Мария Салчак ам «Сукпак» совхозта мен деп домакка шырыңмаланып алган, паспорт-документизи-даа чок, ниитиге ажыктыг кылган ажылы-даа чок, киир бижидилгези-даа чок. Кызылда тоолап чоруп турар. Мындыг кижини хөй-ниити шыңгыызы-биле буруу шавар апаар.

Бичии Андрюша биле Оюн Дадарның дугайын аңгы чугаалаан херек чок.

Андрюша тыптыр үеде Оюн Дадар бот кыс турган. Бир эвес өглүг-баштыг, уруг-дарыглыг херээжен ындыг оол азырап алган болза, ында кижи өлдепсинер чүве чок. Бот кыс ындыг оолду төлүүнүп, азырап аарга, ону кым-даа мактаар, аңаа чылыг сөстү кым-даа чугаалаксаар.

Андрюшазы дээш, ынчан шеригге турган душтуу оолдан апчок сөстүг чагаа алыр ужур Оюн Дадарга база таварышкан. Ынак кызы хенертен оолдуг апаарга, солдат эр кезек када каразывас аргазы чок болган. Ынчалза-даа чүвенин ужуру ылап билдине бээрге, душтуу кысты чектээрден ооң ол чаагай сеткилин солдат эр улам деткээн.

Оюн Дадар бичии Андрюшаны оол кылдыр азырап алган чогуур документилер кылдыртып алыр дээш, Кызыл хоорхүүскомундан эгелээш, республиканың Министрлер Чөвүлелинің чамдык органнарынга чедир хөй черлерге кирген. Ылаңгыя ындыг документини саат чок кылып бээр дугайында Министрлер Чөвүлелиниң шугумундан кудуку черлерге айтыышкынны берген турган. Ынчалза-даа Кызыл хоорхүүском, ында назы четпээннер талазы-биле тускай комиссия, гороно баштай Оюн Дадарны бот кижи дээш, ооң ыңай оолдуң төрээн иезинин нотариус черинге бадыткаткан, оглун азырадыр дугайында чөпшээрели чок суг-суг дээш үүрмек үүлдерге даянгаш, ол айтыышкынны күүсетпээн. Чаш уруг туткан кижи биеэги төлаңчы Мария Салчак-биле канчап сүрүүп шыдаарыл?

Мооң-на ужурундан, Андрюшаны херек кырында Оюн Дадар—оол кылдыр азырап алган орадаа, ол дугайын бадыткаан документилер мынчага чок. Ооң бээр ам үш чыл чыгай берген!!!

Факт-биле маргыжар арга чок. Хамык ужур Оюн Дадарның өглөнмейн турганында, чогуур документилер чыып бербээнинде эвес, харын сонет кижиниң салым-чолунуң дугайында чугаа болуп турар. Бо таварылгада ындыг, ёзулуг кижиге байыр чедирип, аңаа хамаарышкан черлер дузалажыр турган.

Бо үүлдүң эгезинде, бир бажынга баштай көрүнүвис чаптанчыг оол—Андрюша ол. Ону ам ада-иези Алим Оюн деп адап алган. Үстүнде бижээнивис Оюн Дадарның душтуу солдат эр—Кызыл-оол Туматович Тас-оол шеригден халажып келгеш, кызы-биле өглөнип алгаш, Алимниң адазы апарган. Ол эки комсомолчу Көк-Тей фермазында мал кадарып ажылдап турар. Оюн Дадар—саанчы. Ол аныяк кижилер Алимни төрээн оглубиле дөмей азырап, ооң төрүттүнген хүнүн үргүлүү демдеглеп, яслиде тургузуп алган өстүрүп орарлар.

Харааданчыг чүве чүл дээрге, ол найыралдыг, эргим өг-бүленің ээлеринге оолду азырап алган ада-ие деп күштүг бижикти тыпсып бербээни болур. Алимниң дугайында сагыш човаан херек чок, бодунуң аас-кежиин тыпкан төл.

Кижизиг чорукту кылган кижилерге кижизиг дузаны көргүзери негеттинип турар. Бистиң социалистиг ниитилеливистиң дээди хоойлузу чогум-на ында дүүшкен.

К. КУДАЖИ,
журналист.

Кыдатта болуушкуннар

Мао Цзэ-дуннуң башкарыкчы болүүглелиниң айтыышкынын күүсетпишаан, цзаофаньчылар болгаш хунвэйбиннер партияның можу комитеттерин болгаш күрүне эрге-чагыргазының сонгулдалыг органнарын чылча шаап турар. Чамдык черлерде олар чаа органнарны тургускан, цзаофаньчыларның болгаш хунвэйбиннериниң бодалы-биле алырга, ол органнар партия болгаш күрүне эрге-чагыргазын хары угда боттандырар ужурлуг. Ынчалза-даа хунвэйбиннер болгаш цзаофаньчылар, кыдат парлалганың медеглээн-биле алырга, «Мао дарганың эң шынчы өөренникчилери» можуларны эргелеп башкарар, үлетпүр бүдүрүлгелерни болгаш кедөө коммуналарны удуртур арга-шинээ чок болган дугайын Кыдаттан келген дыңнадыглар чугаалап турар. Информация агентилелдериниң дыңнадын турары-биле алырга, мооң-биле холбаштыр партия ажылдакчыларын «чаа революстуг корум-чурумну» тургузаарынга кириштирп-биле оларның чамдык кезиин агартып салыр деп айтыышкынны Мао Цзэ-дун үндүрген. Чер-черниң мурундагы удуртукчуларының чамдык кезиин, бир эвес боттарының «Мао даргага шынчызын» медеглээр болза, цзаофаньчылар болгаш шеригниң төлөөлекчилери-биле кады эрге-чагырганың чаа органнарынга база киирер херек деп, «Хунци» журнал ам кээн саналдап турар апарган.

«Культура революциязының» организакчыларының бадыткаш турары-биле алырга, олар чер болганга «шиитпирлиг тиилелгени» чедип алган. Ынчаарга Мао Цзэ-дуннуң талалакчылары херек кырында чүгле сес можуда болгаш элээн каш хоорайларда байдалды контрольдап турар дугайын Кыдаттан келген хөй дыңнадыглар чугаалап турар. Элээн районнарга хунвэйбиннер болгаш цзаофаньчылар боттарынга таварышкан удурланыышкынны сый шаап күш четпээн. Мао Цзэ-дуннуң удурланыкчыларын базар деп дужаалды алган шериг кезектери хөөн чок чоруун болганчок-ла көргүзүп турар.

Ынчаарга бунтарылар дижирлериниң — Мао Цзэ-дуннуң талалакчыларының—боттарының аразында кадыг-дошкун аажылаашкын байдалды база чидиглендирип турар. Цзаофаньчыларның организация бүрүзү Мао Цзэ-дунга шынчы бердингенин болгаш эрге-чагыргага олурар эргеин алырын оралдажып турар. Цзаофаньчыларның контролюнда турар элээн хоорайларда эрге-чагырга бир организациядан өске организацияже шилчип турар, ынчаарга цзаофаньчылар «контрреволюстуг ажылчорудулгазы» дээш бот-боттарын буруудадып турарын БТА-ның корреспондентизи демдеглээн. Пекинде «революсчуларының» бир бөлүү заводтуң девискээринче оон өске бөлүктү киирбээнин өске-даа даштыкы корреспондентилер-биле кады көрген хереченг болганын ол корреспондент бижээн.

Тибетте Чжан Го-хуа командылаан шериг кезектери маоцзэдунчу элементилерге удурланырын үргүлчүлевишаан. Чжан Го-хуа партияның Тибет комитединиң база секретары болуп турар. Шериг кезектери февраль 9 болгаш 10-да хунвэйбиннер биле цзаофаньчыларны тарадыр сывырган үезинден бээр ийи неделяның дургузунда аңаа кандыг-даа шыңгыы таварлажыышкынар болбаан дээрзин Кнодо Цусин агентилелиниң корреспондентизи дамчыдып турар. Пекин хунвэйбиннер Пекинге тараткан материалдарынга Чжан Го-хуа Тибетте «ак террорну» тургускан деп чулчуруп турар.

Хубэй, Сычуань болгаш Хэнань можуларның шериг кезектеринде Мао Цзэ-дуннуң удурланыкчылары Мао Цзэ-дуннуң талалакчыларындан «камгалал кереэзинин» дугайын дугурушкан деп, Рейтер агентилел дамчыдып турар.

Февраль 17-де Пекиниин цзаофаньчыларының мурнунга чүве чугаалап турган, КУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай министерстволарның болгаш төп албан черлериниң удуртукчуларын дүжүрер дээш демиселди чорутпас деп, цзаофаньчыларны кыйгырган. Сан министерствозунуң хунвэйбиннерни болгаш цзаофаньчыларны ажыглап алгаш, ол министерствода «эрге-чагырганы эжелеп алырын» оралдажып турган бир удуртукчуун тудуп хоругдаар дугайында дужаалды берген мен деп, Чжоу Энь-лай чугаалаан. Төп албан черлериндe эрге-чагырганы эжелеп алгаш, хунвэйбиннер болгаш цзаофаньчылар ооң-биле «төпке болгаш культура революциязынга» хораны чедирип турар дээрзин Чжоу Энь-лай демдеглээн.

(СЭТА).

Февраль 26-да үнген № 49 «Шынныңң» дөрткү арнында «Кым мурнап тыварыл» деп шыдыраачылар булуңунда бодалгада ак таланың ак аъдының д 4 деп туружун h 6-га турар, д 5 деп ак оолду d 5 кылдыр эде тывар.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

СЭКП-ниң Өвүр райкому, райкүүском, «Кызыл тук» колхозта партия эге организациязы, колхоз баштаар чери болгаш кодээ Совет «Кызыл тук» кодээ ажылагый артелиниң колхозчузу, хоочун коммунист, пенсионер

Карасал Дамдынович ОЧУРНУҢ

үр үеде аараанының уламындан мөчээни-биле холбаштыр ооң төрелдериниге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Ургларга дириг-чуруктар 11, «Күрүненің кем-херек үүлгедикчизи» 12.35, «Кожеге артында чырык» 2.20, 4.05, 5.50, 7.35, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Таңшының сылдызы» 2.30, «Туннель» 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Оларны чүгле арынарындан танаан» 12.30, 2.40, 6.40, 8.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Гусар балладазы» 3, «Дээр диңмиреп турда» 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, кодээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20—60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин — Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—01023.